

Da verden kom til Thy

*For over 200 år siden slog en polsk musketer sig ned ved Krik Vig. Statsløs og på flugt.
I denne artikel krydser en af hans efterkommere hans spor.*

Af Klaus Slavensky, tip-tip-tip oldebarn af musketer og husmand Georg Slavensky. Arbejder som informationschef i Institut for Menneskerettigheder.

Sildemadder og varme fiskefrikadeller, kaffe med hjemmebag. Det er lørdag den 12. oktober 2002. Klokken er lidt over et om eftermiddagen, og det gamle bådehus fyldes med flere og flere mennesker. Der er fiskeauktion ved Stenbjerg Landingsplads. Nogle solide træbukke bærer et par bordplader, og dampen fra termokander og de lune deller søger op mod det sparsomme lys i lokalet. Der er dunkelt herinde, og hver gang skydedøren åbner for lyset og blæsten, kan man tydeligt se, hvor lang køen til de lokale lækkerier er blevet.

Nu og da brydes rækken af forventningsfulde, sultne gæster, og de gule plastickasser med fisk slæbes ind. Det varer ikke længe, før der i sjov og alvor bydes på skrubber, kuller og rejer. Imens spiller en ung pige guitar. Sagte uden forstærker eller mikrofon. Hendes dæmpede stemme har svært ved at hamle op med forsamlingens lystige sludren og vinden fra Vesterhavet, der slår ind i lokalet, når nye gæster lukker sig ind. Men ligesom blæsten bliver hun ufortrødent ved, indtil auktionen starter.

For mig var denne lørdag en rejse tilbage i tiden. Den akustiske guitar understregede fraværet af nutid, smældet af fisk i næsen og den hvinende blæst der ramte nakken, og først løjede af halvvejs nede på ryggen. Det var nemlig ganske sandsynligt, at mine thybo-forfædre havde færdedes her for tohundrede år siden. Det elektriske lys var ikke blevet en del af dette bådehus, der var overtaget af Stenbjerg Beboerforening. Derfor var det let at forestille sig, hvordan der havde set ud i slutningen af 1700-tallet, da vinden havde samme styrke som nu, men hvor den lokale befolkning havde meget mindre at dele, når der blev budt til langbords.

Thy i 1700-tallet

Det var dengang hungeren lå på lur, og geden blev fodret med lyng og kasseret taghalm. En tid, hvor folk var små, undervægtige kummerformer, der levede på den forkerte side af grænsen for sult. Ifølge historiker Peter Riismøller gik sultegrænsen fra Skagen til Esbjerg, tydeligst gennem Hanherred og Thy. Mange stednavne bekræfter skoves tilstedeværelse i fortiden, som blev ofre for rovdrift, og når dyrene mere eller mindre havde overlevet vintersulten, blev de slæbt ud for at æde de første grønne spirer i klitten. Det var godt nok forbudt, men hvad! Skulle dyrene og en selv sulte og dø? Klitflåningen efterlod sanddynerne som et let offer for forårsstormene og delte denne del af landet i en rig fjordside og en gold havside.

Det var dengang over halvdelen af alle dødsfald ramte i aldersgruppen 0-10 år, og mange byer havde et fødselsunderskud. Tal fra Aalborg by i slutningen af 1700-tallet fortæller endvidere om, at der tillige var et underskud på mænd, der kun udgjorde knapt 1/3 del af byens befolkning.

Sådan så virkeligheden ud for den del af Thy og omegn, på det tidspunkt min polske tip-tip-tipoldefar, Georg Slavensky, i ca. 1780 kom til en landingsplads nær Stenbjerg og Vorupør.

Han kunne være blevet budt indenfor i et mørkt bådehus og fået en suppe og et krus øl, som var datidens mest næringsrige kost, men alt tyder på at han har hastet mod Sjællandske Infanteriregiments garnison i Thisted, før han ti år senere slog sig ned som husmand i Oksnebøl i Sydthy.

Mens jeg tyggede Stenbjerg-beboernes lækre fiskefrikadeller i mig, sendte jeg en venlig tan-

Das Seeländsche Infanterie-Regiment.

Således har Georg Slavensky været uniformeret da han var musketer i Det Sjællandske Infanteriregiment i 1780'erne. Samtidig tegning. Bemærk den tyske tekst for endnu på dette tidspunkt var tysk kommandosprog i den danske hær.

ke til Slavensky-slægtens stamfar, som gjorde Vestervig til familiens hjemstavn. For han var den egentlige årsag, til at jeg sammen med min onkel og kusine befandt mig i et bådehus på vestkysten, hvor budene på friske fisk lød igennem lokalet på et tungemål, som den gamle Slavensky må have kunnet nikke genkendende til.

Både min onkel og kusine havde minder fra sommerferier i Klitmøller, Agger og Vestervig. Men jeg havde aldrig stirret ud over Krik Vig, gået rundt om Flade Sø og kørt langs Hvidbjerg, Stenbjerg, og Torup klitplantager mod Klitmøller, hvor min bedstefar blev født som 4. generation efter den polske musketer Georg Slavensky.

Min bedstefar, Christian Jørgensen Slavensky, blev født i 1890 som fjerde barn af Laust Christian Jørgensen Slavensky, også kaldt Sorte Laust. Laust var bror til Mariane, som

også spiller en rolle for denne beretning, men det vender jeg tilbage til. Først et par erindringsglimt fra min bedstefars hånd:

En gammel sømands erindringer

”En sur og trist morgen i marts 1904 kom der en lille knøs på 13 år gående med en køjesæk slængt over skulderen. Han skulle til Thisted for at tage hjuldamperen til Aalborg for at søge hyre.

Da drengen nåede toppen af den første høje bakke, tog han det sidste blik af det lille fattige fiskerleje, hvor han kom fra. Det anede ham, at han ikke ville se det igen før om mange år. Foruden fiskere boede der også skibskaptajner og styrmænd. Drengens far hørte til skibsførerne, men hans skib var året før gået ned med mand og mus. Drengen havde fem søskende, og de der var over 10 år måtte klare sig selv.

Undervejs til Thisted, hvortil der var 17 kilo-

Kjær Christensen Slavensky (født 1886), der druknede under første verdenskrig ses her som ung sømand på »Jens Riis« af Nykøbing Mors.

»Primus Aalborg«?. Nr. 1 fra venstre Kjør Slavensky. Nr. 2 fra højre Jørgen Slavensky.

meter, drømte drengen stolte drømme: Han så sig selv som kaptajn ankre op på kysten her og forære befolkningen alle slags gaver fra Kina og Indien, ingen skulle sige at kaptajnen var nærig.

Da han nåede til Thisted fandt han hjuldampere, der nogle timer senere ankom til Aalborg. Drengen tog ind på sømandshjemmet og næste dag gik han ud for at søge hyre. Han henvendte sig til hyrebossen, der havde været gode venner med hans far. Og bossen havde en hyre på hånden. Her kunne drengen blive dæksdreng og kok. Han blev straks benævnt »styrmand», hvilket skyldtes at der ombord kun var skipper foruden ham selv.

Min bedstefar sejlede hele sit liv og endte som den kaptajn, han havde drømt om at blive. Han kom til Kina, Indien og mange andre steder, og han kom tilbage til Klitmøller, hvor han købte et hus til sin mor. Han giftede sig med en pige fra Aalborg, blev københavner, men glemte hverken sin barndomsegn eller sin tip-tip oldefar, en navnkundig lejesoldat fra Polen.

Familieskrøner

Når familien fra Jylland kom til hovedstaden ved højtider som påske, pinse og jul, var det mine bedsteforældre, der lagde hus til. Foruden maden blev der også langet historier over bordet, og ofte handlede de om vores polske herkomst. En af disse vandrehistorier handlede om godset i Polen. Det var så stort, at det tog hele tre dage at ride rundt om dets besiddelser. Jo mere der blev spist og drukket, jo længere tog rideturen. Fem dage, otte dage. Det var næsten ligeså herligt at lytte til som at spise bedstemors dessert.

Ifølge familielegenden skulle Georg Slavensky have været lejesoldat i den tyske hær sammen med en bror. De var blevet adskilt i Hamburg, og sammen med en preussisk officer ved navn Frederik W. Eyber kom Georg Slavensky til Thy.

På det tidspunkt havde Polen længe været krigsskueplads. Først under den store nordiske krig (1700-1721), og siden under borgerkrige og angreb fra Rusland og Preussen. Georg Slavensky blev født i 1751 i Polen, der dengang

var styret af en russisk indsat konge. Da Georg var 17 år, forsøgte polske patrioter at få magten, hvilket førte til, at Preussen, Østrig og Rusland foretog den første deling af Polen i 1772. Dengang var Georg 21 år og må enten have valgt at stå på den tyske side eller blot lade sig indrullere i den preussiske hær. Man kan forestille sig, at den unge Georg har været præget af den polske 'oplysningstid', som strækker sig fra ca. 1740-1820, hvor fransk kultur og politiske reformer prægede udviklingen stærkt. De polske forfattere var påvirket af bl.a. Voltaire, Rousseau, og de franske frihedsidealere må have været tiltrækkende for mange polakker, heriblandt Georg og hans bror.

I familieanalerne hedder det sig, at familien Slavenskys gods lå i det russisk besatte område, og at det var årsagen til, at de to sønner sluttede sig til den preussiske hær og nåede til Hamburg, hvor de tog afsked med hinanden. Georgs bror rejste efter sigende til Frankrig, og hvis det passer, kan han have været med Napoleon, da den franske hær i 1807 rykkede ind i

Warszawa. I så fald må han være blevet skuffet, idet Napoleon blot oprettede et storfyrstendømme, der gik til grunde i 1812, men på det tidspunkt var Georg Slavensky for længst blevet dansk gift og far til fire i Sydthy.

Rejsen til Thy og slægtens aner

Når man hele sit liv igennem har hørt på sådanne 'røverhistorier' og aldrig har været i den del af Danmark, hvor slægten slog rod, er det naturligt, at man længes efter at opleve det storslåede landskab med hav, fjord og sø, kæmpehøje og klitter.

Et hul i kalenderen gør drømmen mulig, og min onkel, kusine og jeg aftaler at indlogere os på Agger Badehotel, som ligger dejligt midt i 'Slavensky-land'.

Da jeg ringer for at få plads, bestiller jeg tre enkeltværelser. "Vi hedder Slavensky alle tre", siger jeg til damen på badehotellet for at gøre bookingen så nem som muligt. "Det hedder jeg også", svarer hun overraskende.

Vi aftalte naturligvis at mødes med Gerda,

som min slægtning hed, så snart vi nåede frem. Det var i sandhed en underlig fornemmelse at ringe til et vildt fremmed sted, hvor man aldrig har sat sin fod, og som det første komme igennem til en del af efterslægten Slavensky.

Den forunderlige følelse af at 'komme tilbage' blev forstærket af et kig i den lokale telefonbog, da vi 222 år efter Georg's ankomst til Thy nåede Agger. Her stod der Slavensky spalte op og spalte ned. I årevis havde jeg som en del af en lille københavnsk gren af familien solet mig i det specielle navn, men her i Vestervig Kirkesogn er det næsten ligeså almindeligt som ebbe og flod i Krik Vig.

Ligeså stor efterslægten viste sig at være i Thy, ligeså gæstfri var efterkommerne af de mange Slavenskyer, der har huseret nord for Nissum Bredning.

Da vi sad ved kaffebordet hos Gerdas og Villys søn og svigerdatter, Torkild og Helle, kom flere slægtninge, Kurt og Margit, forbi med læsesev af familiekroniker. Kurt Slavensky og jeg har samme tipoldefar, Jørgen Christensen Slavensky, der var far til min oldefar Sorte Laust og hans søster Mariane, der var farmor til Kurt.

Navnet Jørgen kom ind i slægten, idet man fordanskede Georg, hvorved Jørgensen blev mellemnavn i flere generationer i stedet for Georgsen og Georgsdatter, som vores stamfars børn blev kaldt. Tre af Georgs børn døde, før de efterlod sig efterkommere, hvilket ikke var unormalt for fattige familier i Thy i begyndelsen af 1800-tallet, hvor store dele af Jylland var lyngdækket, og det var så som så med indkomster fra fiskeriet, da havfiskeriet ikke havde fået rigtigt fat endnu, og udbyttet af fjordfiskeriet var svingende.

Det viste sig hurtigt, at det var de samme historier, der havde floreret i begge grene af familien. Kurt kan stamtræet udenad og er en ivrig slægtsforsker, der har mange interessante ting i sine gemmer. Kurt er i bogstaveligste forstand gået i den polske musketers fodspor. Hans del af familien har stort set ikke rykket sig mere end 15 kilometer fra det sted hvor Georg Slavensky bosatte sig i 1790, da han gittede sig med slægtens danske stammor.

Udenlandske soldater i Thy

Da Georg Slavensky kom til Thisted, boede der ifølge museumsinspektør Esben Graugaard omkring 800 indbyggere, som ernærede sig af håndværk, handel og landbrug. Men i 1779 opslug Sjællandske Infanteriregiment en garnison i byen, og året efter ankom en gruppe professionelle lejesoldater, heriblandt Georg. Det har været en barsk flok, der utvivlsomt har haft deres virke i militær tjeneste hos forskellige fyrster i Nord- og Mellemeuropa. Sproget var tysk, og flere af de udenlandske soldater havde deres familier med. Men ikke Georg, som på det tidspunkt har været ca. 29 år.

Hjemstedsbevis.

Undertegnede Kommunalbestyrelse for
Vestervig-Agger Kommune erklærer herved, at
Jørgen Slavensky Christensen Slavensky
 som er født den *8 Februar 1886* i *Krik Vestervig*
Sogn, er forsørgelsesberettiget i
Vestervig-Agger
 Kommune, og vil han og hans Hustru og deres umyndige Børn (d. e.
 Børn under 18 Aar) samt, i Tilfælde af hans Død, hans Enke og
 umyndige Børn i Trangstilfælde blive modtagne til Forsørgelse her i
 Kommunen, saa længe de ikke ere bleve Statsborgere i en fremmed
 Stat eller i Udlandet hane erhvervet Forsørgelsesret efter dettes Lov.

Bemyndelsen for *Vestervig-Agger*
 Kommune, den *5. Novbr. 1915*
S. B. N.
N. G. Frøkjær
Formand

Dovnehaarede Underkræfti forstærkes.

Thisted Amt, den *8. Novbr. 1915*
Præm

Hjemstedsbevis for Jørgen Slavensky Christensen Slavensky, udstedt 5. 11. 1915 af N. G. Frøkjær, formand for kommunalbestyrelsen i Vestervig-Agger Kommune, legaliseret af Thisted Amt. Beviset betyder, at familien er forsørgelsesberettiget i kommunen. Beviset er vedhæftet en fransk oversættelse.

Det var otte år efter at Struense og Brandt var blevet henrettet på Øster Fælle i København, og Danmark blev styret af enkedronning Juliane Marie og statssekretær Ove Guldberg, der i 1776 udstedte forordningen om indfødsret, som det danske bud på nationalstatbølgen i Europa.

Det var et land der var i økonomisk krise, trods tiltag for at affeudalisere samfundet. Landbruget var stadig båret af et system med godsejere og fæstebønder, og krige hærgede Europa og skabte usikkerhed blandt magthaverne. Det unge borgerskab udfordrede adelens magt, og måske ønskede man militær kontrol og sikkerhed overalt i landet, hvorfor der i 1779-85 blev udstationeret soldater i Thisted.

Georg Slavensky har dog haft tid til andet end at patruljere. I 1781 optræder han som far til en pige, Anne Elisabeth, der blev døbt i Thisted kirke. Hun blev dog kun ti uger gammel. Ifølge overleveringen skulle barnet have fået noget galt i halsen, hvorefter far Georg slår hende så hårdt i ryggen, at hun døde af det. Den unge Slavensky blev aldrig gift med den lille piges mor, og han optrådte heller ikke i folketællingerne i midten af 1780'erne.

Han kan have søgt tilbage til Polen, hvor polske patrioter forsøgte at sammenkalde en forfatningsgivende rigsdag, eller han kan have taget kontakt med sin bror, der skulle befinde sig i Frankrig, hvor Nationalforsamlingen i 1789 vedtog verdens første 'menneskerettighedserklæring' og indledte den franske revolution. Året før blev stavnsbåndet ophævet i Danmark. Omvæltningerne fra det store udland smøg sig ind over Dannevang.

Historien om Maren i Ørum

Der var også forandringer i vente for menigmand. Det er svært at sige, om disse år var lykkelige for Maren Jensdatter fra Ørum sogn nord for Vestervig. I 1782 var hun 28 år og ugift. Hendes far var skrædder og husmand Jens Madssøn, og som man ved fra Peter Riismøllers historiske forskning, var der undertal af mænd, hvorfor Jens Madssøn sikkert var godt tilfreds med at få bortgiftet den ældre datter til

husmand Christen Lund, der havde et fæstehus i Oksnebøl ved Krik Vig. Han var 68 år, men nåede at få et barn med Maren, før han døde som 74-årig i 1788.

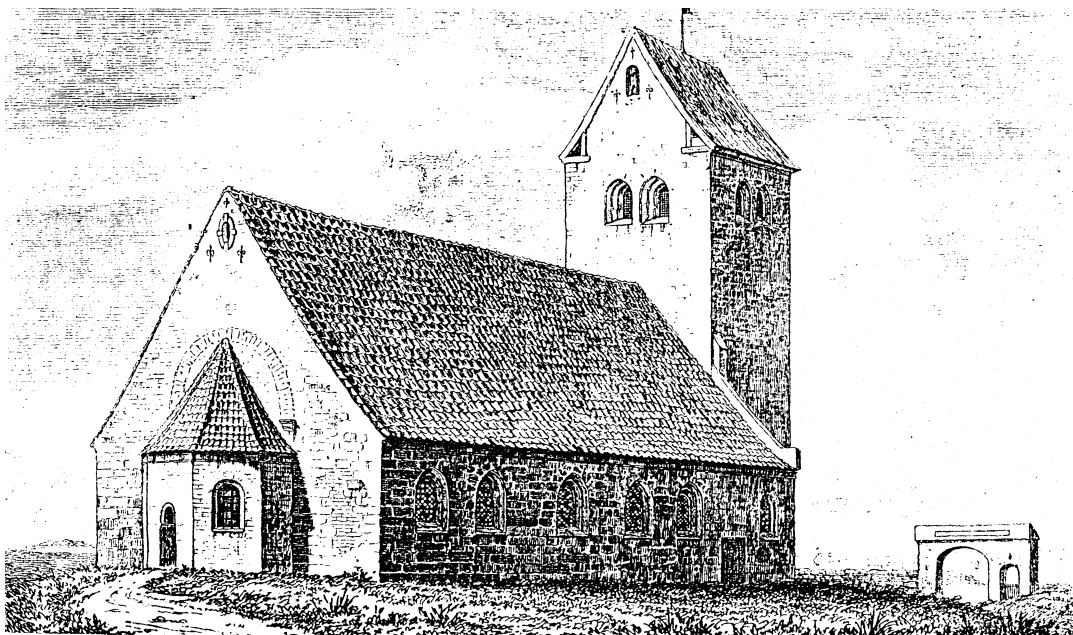
Maren var således en 36-årig enke da hun i 1790 mødte den 39-årige Georg Slavensky. Hvordan fortæller historien intet om, men hvis den flot klædte musketer har opholdt sig på egnen og har hørt om enken med eget hus, så har det måske været hans chance. Hans fædreland var blevet delt og dermed stort set slettet fra landkortet, og han var begyndt at blive for gammel til at fortsætte som lejesoldat. Maren har ikke kunnet brødføde sig selv og et lille barn, og en ting til: da de blev gift den 23. marts 1790, har hun været i anden måned med deres første, fælles barn, som blev født den 27. oktober 1790.

De fik tre børn mere, men kun den førstefødte, Christen Georgsen Slavensky, levede længe nok til selv at få børn og dermed fortsatte den dansk-polske slægt.

En fremmed fugl

Det var et fattigt liv som ventede det yngre ægtepar. Indfødsret har Georg næppe haft, og heller ikke privilegier som stemmeret var en del af hans eller Marens tilværelse. Kræfterne blev brugt på den daglige kamp for at brødføde familien.

Georg og Maren levede sammen i 27 år, indtil han som 66-årig døde i 1817. På det tidspunkt havde Polen været gennem yderligere to delinger i 1793 og 1795. Først to år før Georgs død blev den russiske del udnævnt til kongeriget Polen i 1815, men da var det for sent for Georg at rejse tilbage til det påståede gods i det russiske område. Man skal frem til femte generation af slægten Slavensky før Polen i 1918 fik en kortvarig selvstændighed, for så i 1945 at blive en del af den sovjetiske interessesfære frem til murens fald i 1989. Siden er Polen blevet medlem af Nato, og mens jeg skriver denne artikel, har et flertal af den polske befolkning sagt ja til medlemskab af EU 231 år efter at Georg Slavensky forlod et selvstændigt Polen i det daværende Europa.

I 1990 er det 200 år siden Georg Slavensky her i Vestervig Kirke blev viet til Maren Jensdatter. Kirken blev i de følgende århundreder den ydre ramme om mange af slægtens højtider. Kirken er her afbilledet i et tryk fra 1879 og så altså sådan ud, mens Georg Slavenskys børnebørn endnu levede i Vestervig sogn.

En ny historie om Vestervig Kirke

Tilbage ved kaffebordet på Klostermøllevvej i Vestervig i 2002 fortæller Kurt anekdoten om den polske musketer og Vestervig kirke.

Kirken blev bygget i begyndelsen af 1200-tallet som en del af et klosterkompleks og kaldes i folkemunde Thylands domkirke. Den blev opført af Augustinerordenen, men blev overtaget af Joachim Irgens i 1661, der byggede en herregård på det gamle klostres fundament. (Ved reformationen 1536 blev Klosteret nedlagt og overdraget til Kronen. Red.). I 1703 brændte herregården, og på det tidspunkt Georg Slavensky kom til Nordvestjylland, blev kirkens kor anvendt som kornmagasin.

Mellem Vestervig kirke og gården Kappel lå der ved 1800-tallets begyndelse en underjordisk gang, som havde ligget ubenyttet hen i adskillige år. De lokale var angst for at gå derind, og Georg væddede på, at han turde. Med bange anelser så de lokale ham forsvinde ind i mørket, og der gik flere dage uden livstegn. De

fleste blev bekræftet i deres tro på, at det er, hvad der kommer ud af manglende guds frygt. Men Georg kom tilbage. Han nægtede dog at gå derind igen og fortalte aldrig, hvad han havde set.

Men rygterne forlød, at han havde fundet et gammelt vinlager, hvilket naturligvis har været en god hemmelighed at bevare i en tid, hvor snapsen fortrængte øllet, og snustobak var en dyr nydelse, der med garanti ikke har været for Georgs pengepung eller stand.

Da Georg døde i 1817, var det ikke de store sager, han efterlod til familien. Foruden en rok, to gamle bøger og en træstol står der i boskiftepapirerne at han ejede "1 liden Brændeviins Glas". Derudover stod der nævnt en kakkellov af jern og ler, et gammelt kar, en skammel, en saks, en kniv, to røde fæde og en øltønde samt et fyrretræsbord. Til Maren efterlod han desuden en grå kjole, en pels, en vest, et par grå bukser, en ulden trøje, en skjorte, et par strømper, et par støvler, en hat og en ræveskindshue.

I stalden stod der en ko, en gris, to får, en greb og en hjulbør.

Der er intet der tyder på, at Georg og Maren har været fattigere end hvad folk i Thy var flest i begyndelsen af 1800-tallet, hvor store dele af befolkningen i Norden sultede og efterhånden begyndte at se en udvej i at rejse til Amerika.

Vestervig kirke var også rammen om endnu en historie om Georg. Han plantede nemlig træerne i Vestervig præstegårdshave. Den polske musketer har klaret sig med lidt småfiskeri, husmandsarbejde og tjenester for kirken. Han aftalte tilplantningen med amtsprovst Bendix, men da han var færdig med haven, kunne de ikke blive enige om betalingen. Provsten forsøgte at slippe billigere, og ifølge øjenvidner blev Georg Slavensky rasende og glemte sin gode, katolske opvækst:

”Dengang vi sollen accordiren, da kunde De mig godt forsto”, skældte Georg på en blanding af dansk og tysk. ”Men nu da De sollen betale, da kan De mig nichts forsto”. Georg pegede med sin store, ru og arrede hånd mod jorden. ”Fanden annamme den Provst”.

Provsten kendte historien om den hemmelige gang og kiggede nervøst på Georg og så ned i jorden, hvor den vrede polak tilsyneladende havde frygtindgydende fæller. Provsten gik derefter ind og hentede hver en skilling, som Georg Slavensky havde forlangt.

Epilog

Det var et godt besøg. At gå i Georgs solide fodspor har ikke kun vist nogle af årringene i familiens stamtræ. Det har også været en tur tilbage til et stykke danmarkshistorie, der viser hvordan forskellige kulturer udgør mange danskeres fortid, og det er kun en håndfuld generationer tilbage i tiden.

Vi rundede Vestervig kirke med en af de mest smukke og særprægede parkeringspladser, der med sit Trelleborgslignende design, vidner om

tilhørsforholdet til vikingetidens bygningskunst. Vi så, hvor den gamle Agger kirkegård var skyllet i havet med gravstene og minder om Georg og hans slægt, hvis første generationer blev begravet på sognets regning som så mange af de ludfattige thyboere, der dog ikke gav op, men fortsatte kampen for familiernes overlevelse og dermed var med til at sikre Danmarks overgang fra et tilbagestående feudalsamfund til den velfærdsstat, vi trods alt har i dag.

Vi fandt til sidst den lille plet jord i et øde vejkryds, hvor Marens og Georgs husmandssted var tæret op af vind og vejr. Udsigten var der stadig. Krik Vig. Tæt på den lille kanal der forbinder Vesterhavet med Limfjorden. Det store hav, som forsyner bugter og sund med nyt liv, der har givet befolkningen i Thy og Nordvestjylland det daglige udkomme i århundreder. En natur, der nogle gange er stille og tilbagetrukket, andre gange vild og utæmmelig, men som altid efterlader fornyelse.

Georg Slavensky var en sådan fremmed stormflod, der bølgede ind over Nordvestjylland i 1780 og efterlod over 300 efterkommere i dagens Danmark. Han er ikke kun en del af historien i Sydthy. Han er ikke blot en erindring fra svundne tider. Han er en del af mange nulevende danskeres historie. Det er mindet om folk som ham, der binder fortid og nutid sammen. Han har givet sit bidrag til Danmarkshistorien og det bør man ære ham og hans lige for, uanset om man hedder Slavensky, Hansen, Kjærsgård, Krarup, Yildirim eller Khader.

Artiklen bygger bl.a. på kildeskrifter af Esben Graugaard, Peter Riismøller og Historiegruppen Århus 1975.

N.B.: Der gøres opmærksom på skolebilleder fra Taabel Skole, hvor flere efterkommere er med.